

MORITZ TIETZ

ZASLOUŽILÝ ARCHIVÁŘ PŘI PRAŽSKÉM ŘEDITELSTVÍ CÍSAŘSKÝCH STATKŮ

PAVEL KOBLASA

Většina velkostatkářů z řad české aristokracie uchovávala na svých sídlech starší i novodobější archiválie. Jednalo se nejen o vlastní písemnosti, ale třeba i o archivy předchozích držitelů panství a statků. Převládaly pochopitelně hospodářské a účetní materiály. Ti uvědomělejší z nich zaměstnávali již během 18. a 19. století samostatné archiváře. Případně pověřovali někoho z úředníků, aby na archiv dohlížel, vyznal se v něm a nějakým způsobem jej pořádal. Z institucionalizovaných šlechtických archivů v Českém království musíme na předním místě uvést archivy krumlovské větve Schwarzenbergů (Český Krumlov, Třeboň), Lobkoviců (Roudnice) a Černínů (Jindřichův Hradec). S dlouhodobější a systematictější péčí o archiválie rodinného a hospodářského rázu se dále setkáváme u rodin Schaumburg-Lippe (Náchod), Windisch-Graetzů (Světce u Tachova, pak Kladruby), Fürstenbergů (Křivoklát) nebo u orlické větve Schwarzenbergů.¹ Své archivy nezanedbávali například ani Thun-Hohensteinové (Děčín, Klášterec), Clam-Gallasové (Frýdlant), Colloredo-Mannsfeldové (Opočno), Nosticové (Falknov), Kolovratové (Rychnov nad Kněžnou), Metternichové (Plasy), Kinští (Chlumec nad Cidlinou), Clam-Martinicové (Smečno), Clary-Aldringenové (Teplice), Paarové (Bechyně), Trauttmansdorffové (Horšovský Týn), Buquoyové (Nové Hradky) nebo Des Foursové (Hrubý Rohozec).² Pozadu za nimi nezůstali ani

---

1 Tittel, Ignaz: Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen. Prag 1906, s. 99, 159, 338, 456, 483, 508, 511, 633.

2 Kahuda, Jan: Problematika rodinných archivů v Čechách. Příklad rodinného archivu Metternichů. Kapitola z dějin soukromého archivnictví (disertační práce). Praha 2015, s. 64–66.

příslušníci panovnické rodiny coby majitelé několika rozlehlých panství v Čechách. Za všechny uvedme Zákupy, Tachlovice, Kácov či Buštěhrad. Jak vládnoucí císař, tak představitelé toskánské větve Habsburků neváhali pověřit péčí o archivy svých statků zodpovědnou osobu. Opomineme-li potřebné hospodářské písemnosti nacházející se na jednotlivých císařských panstvích, většina archiválií se cíleně soustřeďovala v toskánském paláci na pražských Hradčanech, kde v současnosti sídlí část ministerstva zahraničních věcí.

Až do 26. října 1848 nevladl rakouský císař žádný pozemkový majetek na území Českého království. Všechno změnila smrt parmské vévodkyně Marie Luisy (1791–1847), někdejší manželky francouzského císaře Napoleona I. Na základě dřívějších dohod, uzavřených již na vídeňském kongresu roku 1815, přešel dosavadní majetek toskánských velkovévodů v Čechách na bývalého rakouského císaře a posledního korunovaného českého krále Ferdinanda I. (1793–1875).³ Ústřední správní orgán všech toskánských panství – Administrace velkovévodských toskánských statků v Čechách v Praze (*Administration der Großherzoglich Toscanischen Güter in Böhmen zu Prag*) – se přejmenoval nejprve na Administraci c. k. českých fondových statků (*Administration der k. k. böhmischen Fondsgüter*), a konečně v roce 1850 na C. k. ředitelství statků Jeho Veličenstva císaře Ferdinanda (*k. k. Güterdirection Seiner Majestät des Kaisers Ferdinand*). Když veškerá dominia zdědil po svém strýci rakouský císař František Josef I., nahradilo stávající ředitelství nové C. k. ředitelství českých soukromých statků Jeho Veličenstva císaře v Praze (*k. k. Direction der Privatgüter Seiner Majestät des Kaisers in Böhmen zu Prag*). Tomuto ředitelství se čtyřmi úředníky (ředitel statků, oficiál ředitelství statků, hospodářský asistent, hospodářský adjunkt) podléhala účtárna statků (účetní, účetní adjunkt, pět účetních oficiálů, účetní ingrosista, hospodářský asistent, dva hospodářští adjunkti), stavební inspekce (stavební inspektor, kreslič) a hlavní pokladna statků (Moritz Tietz, pokladník a archivář, a Johann La Garde, ingrosista). Na podřízených panstvích Zákupy, Horní Police, Ploskovice, Zvoleněves, Buštěhrad, Tachlovice, Kácov, Korunní Poříčí (dnes Červené Poříčí) a Bys-

---

3 Národní archiv (NA), Ředitelství císařských soukromých a rodinných statků Praha (ŘSRF/P), Protokol o předání toskánských statků v Čechách dvorskou komisí do užívání císaři Ferdinandovi I., 1848, kn. 163.

tré pracovalo dohromady dalších 154 vyšších a nižších úředníků.⁴ Ve výčtu úředníků hlavní pokladny se setkáváme s osobou císařského archiváře Moritze Tietze, které se budeme dále podrobněji věnovat.

Výše uvedená císařská panství (kromě Bystrého) patřila v letech 1803–1848 toskánským velkovévodům. Před nimi je vlastnili v období let 1741–1803 bavorsští vévodové, kteří je získali od sasko-lauenburských vévodů. Za éry bavorských majitelů se tyto državy označovaly běžně jako falcké statky. Právě v době bavorských vévodů došlo k prvnímu pokusu o uspořádání archivu na Zákupech, konkrétně archivu účtárny. Tyto práce uskutečnil účetní Anton Birnbaum v osmdesátých letech 18. století.⁵ Dosavadní zákupský správce Birnbaum se stal roku 1768 účetním s ročním služným 600 zlatých a naturálním deputátem v hodnotě 384 zlatých. Účtárnu tehdy převzal po zesnulém revidentovi Johannu Michaelovi Stei-novi. Do penze odešel na vlastní žádost v roce 1783, když si falcké statky v Čechách pronajal tajný finanční rada Bernard von Schlangenheim.⁶ Následně došlo ke stěhování účtárny ze Zákup do Prahy, a při této příležitosti byl sestaven inventář převáženého účetního materiálu. Archiválie byly rozděleny do čtrnácti rubrik.

Přehled členění vévodských písemností k roku 1784:⁷

1. Hospodářské, dvorské, kuchyňské a pivovarské účty
2. Náhradové účty
3. Měsíční a čtvrtletní cedule
4. Likvidace dluhů
5. Odstraněné účetní ztráty
6. Různé spisy došlé od jednotlivých úřadů
7. Spisy týkající se veškerých úřadů
8. Rozmanitá nařízení a dekrety, stejně jako spisy došlé od účtárny a vrchních úřadů

4 Hof- und Staats-Handbuch der Oesterreichisch-ungarischen Monarchie für 1877, Wien 1876, s. 38–39.

5 Pazderová, Alena a kol.: Státní ústřední archiv v Praze. Průvodce po archivních fondech a sbírkách, díl I., sv. 2. Praha 2000, s. 56.

6 NA, Administrace toskánských statků – společné (ATS), sign. 52 h, Účetní a revidenti účtárny, 1721–1829, kart. 103.

7 NA, ŘSRF/P, Inventář účetního materiálu, 1784, kn. 569.

9. Různé instrukce

10. Rozmanitá fase, přiznání a spisy, které přišly od nejvyšších zemských úřadů, jimž zase musí býti odeslány
11. Popisy hranic veškerých úřadů
12. Rozmanité smlouvy
13. Spisy týkající se myslivců, honů, lesů, dříví a lesnictví
14. Spisy týkající se kostelů, duchovenstva a školního personálu, špitálů, fundací a kostelních pozemků

Podle vyhotoveného inventáře ze srpna 1784 obsahovala registratura 1878 položek. Po předání českých panství z rukou bavorských vévodů do vlastnictví toskánských velkovévodů vznikl v roce 1805 nový soupis písemností o dvou svazcích. Řadily se jednoduše podle abecedy, dále podle fasciкулů a jednotlivin (např. A/1-9/1-33, B/1-21/1-117, G/1-19/1-58, Z 1/1-10 atd.).⁸ Ani v tomto období nedošlo k hlubší systematické péči o spisovnu, nebyl vytvořen žádný standardní spisový řád. Archiv měl k dispozici tři místnosti v paláci na Hradčanech. Novou éru v přístupu k péči o archiválii velkovévodské administrace a jednotlivých panství nastartoval až nástup Moritze Tietze.

Plným jménem Moritz Josef Johann Tietz se narodil 1. července 1796 v Drážďanech a byl pokřtěn páterem Johannesem Hayserem přímo v dvorním kostele, oficiálně v katedrále Nejsvětější Trojice, která stojí vedle drážďanské kurfiřtské rezidence. Za kmotry šli Josef Tietz a Anna Schmiedová.⁹ Jeho otec Karl Tietz totiž tou dobou několik let pracoval jako dvorský ubytovatel u prince Maxmiliána, nejmladšího syna saského kurfiřta Fridricha Kristiána z rodu Wettinů. Později se stal i princovým komorníkem. Ještě v roce 1821 sloužil u saského dvora, střídavě u prince Maxmiliána anebo u prince Klementa, druhorozeného Maxmiliánova syna.¹⁰ S manželkou Rosalií, rozenou Kittelovou, se jim v Drážďanech ještě narodily děti Karolina (*1794), Ludwig

---

8 NA, ŘSRF/P, Inventář k písemnostem registratury administrace, sv. I–II, 1805, kn. 541–542.

9 Pfarre Dresden-Hofkirche, Matriken, sign. 4, Taufen, 1783–1820, fol. 77.

10 Churfürstlicher-Sächsischer Hof- und Staats-Calender auf das Jahr 1794, Leipzig 1794, s. 78. – Königlich Sächsischer Hof-, Civil- und Militär-Staat im Jahre 1821, Leipzig 1821, s. 46.

(*1797) a Karl (*1802).¹¹ Rosalia Kittelová pocházela původem z Čech, z vesnice Prusk (německy Preschkau) ležící na panství Česká Kamenice, na severu Čech.¹² Moritzův bratr Ludwig sloužil od roku 1826 jako komorník u saského prince Fridricha Augusta, jenž potom v letech 1836–1854 vládl Sasku jako král Fridrich August II.¹³

Pozdější pokladník a archivář Moritz Tietz vstoupil do služeb toskánského velkovévody Ferdinanda III. Od 1. ledna 1814 sloužil jako praktikant u vrchního úřadu v Jenči na panství Tachlovice.¹⁴ Dne 1. června 1816 se stal písařem obročního úřadu v Hořelicích na panství Tachlovice, následně v letech 1818–1820 pracoval jako úřední písař v Ploskovicích, v letech 1820–1822 byl úředním písařem ve Zvoleněvsi.¹⁵ Během února 1822 doporučil přímo saský princ Maxmilián vedení toskánské administrace, aby z písaře Tietze udělal aktuára na zvoleněveském panství. Při té příležitosti upozornil na to, že Tietzův otec byl všemi oceňovaný a spolehlivý muž, dobře znalý práva. Šéf administrace Altmann ovšem doporučil velkovévodovi Ferdinandu III., aby mladý Tietz raději několik let strávil ještě v kanceláři a jako úřední písař se lépe seznámil se zákony a chodem úřadu, neboť na post samostatného úředníka prozatím dle jeho mínění nestačí. Přesto už 1. ledna 1823 nastoupil v Hostivicích jako referendariátní sekretář, kdy vystřídal Josefa Kellnera, jenž odešel na místo správce v Krompachu na zákupském panství. Tietz se tedy nově zabýval především soudními záležitostmi. Velkovévodským reškriptem ze dne 5. srpna 1826 byl referendariátní sekretář Tietz převeden k pražské administraci, aby se zde věnoval speciálně registratuře a archivu. Zůstalo mu dosavadní služné, ale bydlení si musel obstarat sám. Později marně žádal své nadřízené o úhradu nájemného.¹⁶

Dne 15. listopadu 1830 vydal toskánský velkovévoda Leopold II. ve Florencii výnos o nové organizaci administrace svých českých panství. V něm určil, že administrace jako ústřední správní orgán všech statků bu-

11 Ad pozn. 9.

12 Archiv hlavního města Prahy (AMP), Sběrka matrik (SM), fara Praha IV – Hradčany (kostel sv. Víta), Matrika oddaných, 1827–1859, kn. 6, fol. 309.

13 Königlich Sächsischer Hof-, Civil- und Militär-Staat im Jahre 1826, Leipzig 1826, s. 45.

14 NA, ŘSRF/P, sign. 15/2, Seznamy zaměstnanců, 1819–1900, kart. 210.

15 NA, ŘSRF/P, sign. 15/2, Seznamy zaměstnanců, 1819–1900, kart. 209.

16 NA, ATS – společně, sign. 52 i, Sekretáři a archiváři administrace, 1745–1849, kart. 104.

dou napříště tvořit generální administrátor s ročním platem 4.750 zlatých, sekretář administrace (900 zlatých ročně), účetní (1.800 zlatých ročně), který ze svého musí platit prvního revidenta účtárny, dále pokladník a archivář (900 zlatých ročně) a druhý revident účtárny (200 zlatých ročně). Velkovévoda ustanovil jako generálního administrátora Wenzela Wünsche, dosud generálního inspektora a dvorního radu. Jeho předchůdce, Josef rytíř von Altmann, měl titul dvorního rady a administrátora statků. Sekretářem administrace byl jmenován Adolf Erber, účetním Anton Kotz. Jelikož byl hostivický referendariát zrušen, jmenoval velkovévoda Moritze Tietze pokladníkem a archivářem své pražské administrace.¹⁷ Dosud zastával funkci archiváře od roku 1810 Philipp Wetzel, zároveň sekretář administrace. Při pořádání archivu mu po určitou dobu vypomáhal referendariátní sekretář Vinzenz von Fröhlichsburg.¹⁸ Hlavním pokladníkem administrace statků byl od ledna 1822 dvorní rada Josef von Edlenbach. S ohledem na věrné služby se v roce 1830 Edlenbach stal generálním inspektorem s ročním služným 2.800 zlatých, přičemž směl ve výjimečných případech zastupovat nepřítomného generálního administrátora. Tietzovi náležel roční plat 900 zlatých konvenční měny, byt a 16 ½ sáhu měkkého dříví. V únoru 1831 kabinetní sekretář Matteo Bittheuser oznámil z Florencie do Prahy, že se úředně ruší označení hlavní pokladna a titul hlavní pokladník, což se později zase změnilo. V pokladně Tietz převzal 74.700 zlatých konvenční měny. Pokladna administrace se dělila na dvě sekce. Služební pokladna směla obsahovat maximální hotovost 10.000 zlatých vídeňské měny a s určenými prostředky disponoval volně sám pokladník. Druhá část – zásobovací pokladna – byla určena pro ostatní hotovost, na níž společně dohlíželi pokladník spolu s generálním administrátorem. V roce 1848 zaměstnávala pražská administrace toskánských statků přímo dvacet zaměstnanců, z toho osm úředníků. Tietz měl na práci v pokladně a registratuře k dispozici obvykle jednoho praktikanta. Když přešly české državy od toskánských Habsburků na rakouského císaře Ferdinanda I., transformovala se administrace na ředitelství, jak už bylo výše podotknuto. To se hned projevilo i na písemnostech registratury.¹⁹

---

17 Ad pozn. 15.

18 Ad pozn. 16.

19 Ad pozn. 15.

V lednu 1850 stál v čele generální administrátor Wenzel Wunsch, generální inspektor Josef von Edlenbach, sekretář Adolf Erber, účetní Jan Soudný a pokladník a archivář Moritz Tietz. Výnosem úřadu nejvyššího dvorského hofmistra císaře Ferdinanda ze dne 16. února 1850 se ředitelem statků a právním zástupcem stal zemský advokát, JUDr. Prokop Wolfgang Polak. Náleželo mu roční služné 4.000 zlatých s deputátem.²⁰ Tehdy pobíral Tietz roční plat ve výši 900 zlatých, k tomu mu náležel personální příplatek 250 zlatých a naturální deputát. Už v roce 1840 si stěžoval na nedostatečné příjmy vzhledem k panující drahotě a upozorňoval, že jeho dva předchůdci (hlavní pokladník, archivář) pobírali mnohem vyšší částky. On nyní za výrazně nižší služné vykonával obě funkce. Až dne 8. června 1842 přiznal toskánský velkovévoda Tietzovi zvláštní osobní příplatek 200 zlatých konvenční měny ročně, později ještě upravený na 250 zlatých.²¹ Tietzova pracovní činnost se samozřejmě zaměřovala hlavně na finanční záležitosti. Například už v červnu 1849 vypracoval protokoly o předání pokladny. Zde konstatoval, že ke dni 31. října 1848 ve velkovévodské pokladně zůstalo k předání císaři na hotovosti 175.177 zlatých 30 krejcarů konvenční měny a 11.512 zlatých 8 krejcarů vídeňské měny.²²

Než se podrobněji vrátíme k pracovním zásluhám Moritze Tietze v oblasti archivnictví na císařských panstvích v Čechách, pozastavme se stručně rovněž u jeho soukromí. Velkovévodský archivář Tietz se poprvé oženil ve Zvoleněvsi 18. února 1828, kdy si vzal za ženu o deset let mladší Antonii, dceru zemřelého Karla Suskeho, důchodního na valdštejském panství Bělá.²³ S ní zplodil dceru Rosalii (*12. března 1829), která se ve 22 letech provdala v Praze na Hradčanech, v chrámu svatého Víta za Josefa Stracha (*1811), c. k. koncipistu Zemského finančního ředitelství v Praze, pocházejícího z tradiční měšťanské rodiny usazené na Malé Straně.²⁴ Moritz Tietz poprvé ovdověl 1. srpna 1843, kdy jeho choť Antonie zemřela na soucotiny.²⁵ Znovu se ože-

20 Ad pozn. 14.

21 Ad pozn. 16.

22 NA, ŘSRF/P, Protokol o předání hlavní pokladny českých statků, 1849, kn. 180.

23 Státní oblastní archiv Praha (SOA Praha), SM, fara Zvoleněves, Matrika narozených, oddaných a zemřelých, 1797–1872, kn. 17, pag. 22.

24 AMP, SM, fara Praha IV – Hradčany (kostel sv. Víta), Matrika oddaných, 1827–1859, kn. 6, fol. 304.

25 AMP, SM, fara Praha IV – Hradčany (kostel sv. Víta), Matrika zemřelých, 1842–1866,

nil 16. listopadu 1851, ve farním kostele Stětí svatého Jana Křtitele v Hořelicích, kdy pojal za manželku 27letou Terezii Bezděkovou, dceru zesnulého Václava Martina Bezděky, choralisty u svatého Víta v Praze. Svatební obřad odsvědčili Jan Soudný, správce císařské účtárny, a Josef Heller, císařský hospodářský správce.²⁶ Tietz vystřídal v Praze během života vícero adres. Bydlel na Malé Straně (Vlašská ulice, č. p. 340/III), na Hradčanech v toskánském paláci (Hradčanské náměstí, č. p. 182/IV), na Starém Městě (Rybná ulice, č. p. 650/I), znovu na Hradčanech (Loretánská ulice, č. p. 174/IV, a U Písecké brány, č. p. 240/IV).²⁷ Závěr života trávil na Malostranském náměstí, v domě (č. p. 272/III) patřícím Marii Pietrzikowské. Byt se třemi pokoji a kuchyní se nalézal v prvním poschodí. Moritz Tietz podruhé ovdověl 7. října 1879.²⁸ O rok později s ním ve zmíněném bytě bydlela ovdovělá švagrová Marie Hellerová, rozená Bezděková, bankovní úředník Jaroslav Mysliveček a služka Anna Hodinková.²⁹

Co se týče působení Tietze v roli velkovévodského archiváře, jak už bylo uvedeno výše, došlo k pronikavým změnám při správě registratury i archivu pražské administrace. Už na konci 18. století musela osoba pověřená dohledem nad písemnostmi administrace současně přejímat knihy a spisy od úřadů jednotlivých panství, tj. ze Zákup, Horní Police, Ploskovic, Zvoleněvsí, Buštěhradu, Tachlovic, Kácova a Korunního Poříčí (dnes Červené Poříčí). Tietzovi přibyl dočasně ještě západočeský Ostrov. Brzy poté, co se Moritz Tietz stal 15. listopadu 1830 pokladníkem a archivářem administrace toskánských statků, vytvořil pro ukládání hospodářských, soudních a dalších úředních akt nový systém, podle něhož se došlé písemnosti třídily až do zániku administrace. Nejprve vzniklo osm svazků repertáře pro písemnosti z let 1812–1830. Zde se uplatnilo prosté abecední hledisko. Takže například první svazek evidoval podle věcného hlediska spisy od písmen A–B. Takže třeba žádost úředního písaře (Amtschreiber) Heinricha Hesse z Buštěhradu o místo prvního písaře obdržela signaturu Administration

---

kn. 7, fol. 22.

26 Ad pozn. 24, fol. 309.

27 AMP, Soupis pražského obyvatelstva, 1830–1910, kart. 303; NA, Policejní ředitelství I, konskripce, 1850–1914, kart. 644.

28 AMP, SM, fara Praha III – Malá Strana (kostel sv. Mikuláše), Matrika zemřelých, 1876–1881, kn. 14, fol. 216.

29 AMP, Všeobecné sčítání lidu, Praha III – Malá Strana, 1880, kart. 76.

– Nr. 23 Litt. A Fasz. Nr. 16, zkráceně 23/A/16. K tomu příslušný záznam v repertáři obsahoval odkaz na podací protokol.³⁰ Po svém jmenování archivářem (1830) rozdělil Moritz Tietz starší spisový materiál na devět částí. Nejzrůslehlejším oddílem se staly písemnosti společné pro všechna dominia, který zahrnoval signatury I–XVI a 316 fasciklů, dále vznikla jednotlivá oddělení podle panství.³¹

Členění písemností podle nového schématu:³²

Registratura administrace – oddělení společné, nazývané Hlavní archiv (Haupt-Archiv)

Registratura administrace – oddělení Buštěhrad (Buschtiehrad)

Registratura administrace – oddělení Korunní Poříčí (Kronporitschen)

Registratura administrace – oddělení Horní Police (Politz)

Registratura administrace – oddělení Kácov (Katzow)

Registratura administrace – oddělení Ploskovic, Zahorany a Svádov (Ploschkowitz, Zahorzan, Schwaden)

Registratura administrace – oddělení Tachlovice (Tachlowitz)

Registratura administrace – oddělení Zákupy (Reichstadt)

Registratura administrace – oddělení Zvoleněves (Swolleniowes)

Každá z devíti částí měla vlastní repertář. Uvnitř se pak nacházela příslušná signatura (*Nummer der Abtheilung*), nižší číslo nebo písmeno (*Nummer oder Littera des Verzeichnisses*), regist (seřazeny byly opět podle abecedy) a číslo fasciklu (*Nummer des Fascikels*). Například v oddělení společné nesly diety a cestovní náklady personálu administrace signaturu III/d/52, dánské pohledávky vůči Sasko-Lauenbursku signaturu X/m/155, kapitálová pohledávka špitálu v Zákupích signaturu VII/6/51, status vrchnostenského služebnictva I/b/53 atd.³³ U písemností z jednotlivých panství tomu bylo obdobně. Například ploskovičské písemnosti rozčlenil Tietz na signatury I–VII a A–E.³⁴ U buštěhradských písemností najdeme signatury

30 NA, ŘSRF/P, Repertář ke spisům registratury administrace, sv. I, 1812–1830, kn. 543.

31 NA, ŘSRF/P, Repertář k písemnostem registratury administrace (společné), 1830, kn. 551.

32 NA, ŘSRF/P, Repertář k písemnostem registratury administrace, 1830, kn. 551–559.

33 Ad pozn. 31.

34 NA, ŘSRF/P, Repertář k písemnostem registratury administrace (Ploskovic), 1830,

I–IV a A–D.³⁵ Nevýhodu takového uspořádání představoval fakt, že veškeré diplomatické kategorie, tj. listiny, knihy, urbáře, pozůstalostní spisy, nařízení administrace, smlouvy, korespondence nebo třeba kvitance, byly evidovány v jednom celku. Souběžně navázal na podací protokoly administrace, které se podle jednotlivých let začaly vést v roce 1783. Tietz pak od roku 1833 vedl ještě samostatné indexy k podacím protokolům velkovévodské administrace.

Pro písemnosti administrace z novějšího období (1831–1847) zavedl Tietz devět nových repertářů podle jednotlivých let, věcného hlediska a abecedy, přičemž do jisté míry okopíroval ukládací systém z roku 1805. Ovšem nadále uchoval své předchozí třídění podle jednotlivých dominií. V takovém repertáři třeba u písmene A zjistíme, že roku 1835 zesnul (heslo: *Absterben*) penzionovaný důchodník v Korunním Poříčí Richter. Událost je zaevidována v podacím protokolu pod číslem 1539 a spis byl uložen pod signaturou Poritschen 31/D/1. Kupříkladu u písmene B se dozvídáme následující údaje: Hostivický purkrabí (heslo: *Burggraf*) Stehlík obdržel roku 1831 povolení užívat pokoj bývalého referendariátního bytu, číslo v podacím protokolu 85, uložení pod signaturou Administration 23/B/4.³⁶

Další změny ve vedení a členění registratury souvisely s ukončením činnosti administrace toskánských statků a vznikem ředitelství císařských statků. Císařský hlavní pokladník a archivář Moritz Tietz vytvořil po roce 1850 nové spisové schéma, které se od předchozího ze třicátých let 19. století podstatně lišilo. Dřívější označení na spisech „Administration“ logicky nahradilo slovo „Direction“. Průběžně se starší a nepoužívané knihy a spisy předávaly z registratury k uložení do archivu. Velkovévodské písemnosti pak v archivu obdržely podle obsahu signatury s čísly 1–312.

Nové schéma pro spisovnu ředitelství císařských statků podle signatur:³⁷

- 1/ Změny ve vlastnictví
- 2/ Nejvyšší rozhodnutí
- 3/ Dluhy a vklady

---

kn. 556.

35 NA, ŘSRF/P, Repertář k písemnostem registratury administrace (Buštěhrad), 1830, kn. 552.

36 NA, ŘSRF/P, Repertář k písemnostem registratury administrace, sv. I, 1831–1847, kn. 560.

37 NA, ŘSRF/P, Repertář k písemnostem registratury ředitelství, 1845–1910, kn. 714.

- 4/ Ocenění, koupě a prodeje statků
- 5/ Různé odvody hotovosti a vyúčtování s císařskou soukromou pokladnou ve Vídni
- 6/ Inspekční cesty a zprávy
- 7/ Pražské domy
- 8/ C. a k. ředitelství statků v Praze
- 9/ Záležitosti hlavní pokladny
- 10/ Peněžní projekty, prelimináře výnosů, bilance
- 11/ Ústřední účtárna a jiné pomocné úřady ředitelství statků
- 12/ Všeobecné mzdové regulativy a rozdělení hodnostních tříd
- 13/ Penzionování a penzisté
- 14/ Služební a nájemní kauce
- 15/ Stavby a konduktní listy úředníků a služebníků
- 16/ Hospodářské zprávy
- 17/ Hospodářští úředníci, elévové, praktikanti a aspiranti
- 18/ Úřední správa c. a k. panství a lesní správy
- 19/ Soudnictví, právní konzultanti, palmární výdaje
- 20/ Záležitosti sazeb
- 21/ Hospodářské výnosy
- 22/ Generálie, nařízení a příkazy
- 23/ Spory, služebnosti, úpravy hranic
- 24/ Obecní a okresní záležitosti
- 25/ Účetnictví
- 26/ Patronátní záležitosti
- 27/ Nemocnice
- 28/ Různé odměny
- 29/ Povolení přívarků
- 30/ Almužny, milodary, podpory
- 31/ Zdravotnictví
- 32/ Berní záležitosti
- 33/ Zemské a říšské volby
- 34/ Vojenské záležitosti
- 35/ Kominíci
- 36/ Pohodní
- 37/ Reality a pozemky – koupě, prodej, výměna, odstoupení
- 38/ Pachtovní záležitosti a pronájmy

- 39/ Mlýny a pily
- 40/ Hostince a výčepy piva
- 41/ Různé peněžní a naturální činže a vyvazování
- 42/ Zámky, hostinské pokoje a parky
- 43/ Pole, pěstování píce a louky
- 44/ Chov dobytka
- 45/ Krmiva – zásoby, nákup, prodej
- 46/ Užívání potahů při dvorech
- 47/ Různé hospodářské výlohy
- 48/ Šafáři, hospodářští správci a čeled' na dvorech
- 49/ Poklasní, luční a polní hlídači, dělníci, stájoví a hospodářští dozorcí
- 50/ Pastýři ovcí, skopčáci a čeled' na ovčinech
- 51/ Nádeníci a dělníci
- 52/ Chmelařství a hlídači chmelnic
- 53/ Ovocné, zeleninové a okrasné zahrady
- 54/ Rybníky, řeky, potoky a ostrovy
- 55/ Vinařství a vinné sklepy
- 56/ Lesnictví
- 57/ Užívání a údržba honiteb
- 58/ Dříví a uhlí – poptávka, rozpočty, nákup a přidělení
- 59/ Dolování a správa báňského úřadu
- 60/ Pivovary a bednářství
- 61/ Lihovary a vinopalny
- 62/ Cihelny, vápenky a kamenolomy
- 63/ Stavebnictví
- 64/ Silnice, cesty, mýta, dopravní podniky a veřejné stavby
- 65/ Vyúčtování zásob a nákup materiálu
- 66/ Železniční legitimace, diety, cestovní a přesídlovací náklady
- 67/ Základní škody a pojištění
- 68/ Trestní oznámení, krádeže a disciplinární řízení
- 69/ Různé odměny a naturální dávky
- 70/ Různé záležitosti
- 71/ Cukrovary

Nově přijatá pravidla vydržela u pražského ředitelství císařských statků bez zásadních změn až do roku 1910. Chronologické řady spisů se převedly

nově do 71 věcných skupin. Pro ilustraci si ukažme na příkladu méně ob-
sáhlé signatury 42 (zámky, hostinské pokoje a parky) další vnitřní členění:³⁸

42/I/A/Direction, fasc.1–5, zámecký personál

42/I/A/Reichstadt, fasc.1–9, zámecký personál

42/I/A/Ploschkowitz, fasc.1–2, zámecký personál

42/I/A/Buschtiehrad, fasc.1, zámecký personál

42/I/A/Smirzitz, fasc.1–2, zámecký personál

42/II/B, Mobiliář, inventární předměty

42/III/C, Pronájmy bytů, přenechání zámeckých prostor k různým účelům

Nutno jen podotknout, že Tietz se věnoval zejména definitivnímu uspo-
řádání spisovny zaniklé toskánské administrace, důkladnější péče o registra-
turu ředitelství připadla spíše na jeho pomocníky a nástupce. Tietzovy záslu-
hy byly oceněny 31. ledna 1874 zlatým záslužným křížem s korunou. Stejným
vyznamenáním poctil císař také účetního Jana Soudného.³⁹ V roce 1879 mu
byl propůjčen rytířský kříž Řádu Františka Josefa s laskavým odůvodněním:
*„...s uznáním Vašeho neobyčejně dlouhého, věrného a prospěšného služebního
výkonu.“*⁴⁰ Dne 31. března 1879 sepsal Moritz Tietz vlastnoruční žádost o od-
chod do výslužby. Nadřízenému C. k. ředitelství českých soukromých statků
Jeho Veličenstva císaře v Praze si postěžoval na vysoké stáří, onemocnění zá-
nětem mozku, výrazný úbytek tělesných sil. Vyslovil naději, že mu s ohledem
na 65letou oddanou službu bude ponechán drahotní příplatek a naturální
byt, který již užívá řadu let.⁴¹ Nejvyšším rozhodnutím Jeho Veličenstva ze
dne 20. dubna 1879 bylo panu archiváři s odchodem na odpočinek vyhově-
no. Od 1. května 1879 mu přiznali penzi ve výši 2.500 zlatých, byt mu ovšem
neponechali. Císař František Josef I. zároveň ustanovil jeho nástupcem Josefa
Hornera (1825–1897), adjunkta pražské účtárny.⁴²

Odvovělý a penzionovaný c. k. hlavní pokladník a archivář Moritz
Tietz zemřel 5. června 1883 ve svém bytě na malostranském Radeckého

38 Ibidem.

39 NA, ŘSRF/P, sign. 8/A/1, Vyznamenání úředníků ředitelství, 1852–1881, kart. 39.

40 NA, ŘSRF/P, sign. 13/A/94, Pensijní výměry zaměstnanců ředitelství, 1879, kart. 191.

41 Jednalo se o byt na adrese Praha č. p. 240/IV, kam se přihlásil roku 1869.

42 Ad pozn. 40.

náměstí (dnes Malostranské náměstí), kde bydlel od října 1879. Přivolaný doktor Haas konstatoval při ohledání nebožtíka sešlost věkem. O dva dny později byl Tietz pochován na malostranském hřbitově v Košířích.⁴³ Tak se uzavřel bohatý a plodný život jednoho z pražských císařských archivářů. Dodnes se nám i díky jeho péči uchoval na druhém oddělení Národního archivu vzorně uspořádaný archiv ústředních orgánů držav toskánské větve Habsburků a jejich dominií na území Českého království. Tietz během své archivní činnosti (1826–1879) vyhotovil k písemnostem administrace toskánských statků 65 a ke spisům ředitelství císařských statků dalších 62 registraturních pomůcek. V Tietzově práci pokračoval nejprve v letech 1879–1889 Josef Horner, po něm mezi lety 1889–1903 Josef La Garde, a od roku 1903 František Goldmann.⁴⁴ Zatímco Horner si uchoval titul hlavní pokladník a archivář, La Garde a Goldmann byli služebně zařazeni jen jako pokladníci a registrátoři. Původního termínu archivář už se po Hornerově penzionování při pražském ředitelství císařských statků neužívalo.

---

43 AMP, SM, fara Praha III – Malá Strana (kostel sv. Mikuláše), Matrika zemřelých, 1881–1886, kn. 15, fol. 115.

44 NA, ŘSRF/P, Index k písemnostem registratury ředitelství, 1845–1910, kn. 712.

Moritz Tietz. Verdienter Archivar der Prager kaiserlichen Güterdirektion

Mehrere böhmische Adelsfamilien haben sich in der Vergangenheit um ihre Familien- und Wirtschaftsarchive gekümmert. Auch die Großherzöge der Toskana, die zu Beginn des 19. Jahrhunderts neun Herrschaften in Böhmen besaßen, haben der Aufbewahrung von Urkunden, Büchern und Akten erhöhte Aufmerksamkeit geschenkt. Sie beschäftigten daher in ihrem Archiv verantwortliche Archivare, von ihnen war der aus Dresden stammende Moritz Tietz (1796-1883) der bedeutendste. Von 1826 bis zu seiner Pensionierung im Jahr 1879 war Tietz unter anderem für die großherzogliche Registratur und das Archiv zuständig. Als die toskanischen Habsburger ihre böhmischen Herrschaften an die österreichischen Monarchen abtraten, wechselte Tietz, wie auch die meisten anderen Beamten, in den kaiserlichen Dienst. Er schuf nicht nur Registraturschemata für großherzogliche und kaiserliche Dokumente, sondern fertigte auch über 120 Registraturhilfsmittel für Akten an und ordnete systematisch das gesamte umfangreiche Archiv der Verwaltung der toskanischen Güter. Er musste auch Bücher und Akten aus den einzelnen Dominien zur Archivierung und Evidenz aufnehmen. Moritz Tietz und Josef Horner trugen den offiziellen Titel Großherzoglicher bzw. Kaiserlicher Archivar; ihre Nachfolger wurden nur noch als Registratoren bezeichnet. Tietz' Leben endete am 5. Juni 1883 auf der Kleinseite in Prag.

Moritz Tietz. An Archivist of Outstanding Merit at the Prague Directorship of the Imperial Estates

In the past, more Czech aristocratic families took care of their family and estate by keeping archives. In our country, the Tuscan grand dukes also devoted the increased care of documents, books and records. At the beginning of 19th century, they owned 9 demesnes in Bohemia. For that reason, they employed responsible archivists, the most important of whom was Moritz Tietz (1796 – 1883), a native of Saxon Dresden. Besides other activities, Tietz devoted himself to the grand duchy records office and archives from the year 1826 until his retirement in 1879. When the Tuscan Hapsburgs gave their Czech domains to Austrian rulers, Tietz and most of other officials went over to imperial service. Not only did he create record charts for grand duchy and imperial documents, he also made more than 120 recording aids to official records and systematically arranged the whole vast archives of administra-

tion of the Tuscan estates. He also had to receive books and records from the individual demesnes, to be archived and registered. Moritz Tietz and Josef Horner officially held the title of grand duchy or imperial archivists, their successors were called registrars. The fruitful life of Moritz Tietz came to an end in Prague Lesser Town on 5th June 1883.